

ГАЛЬПЕРІНА Л.П.
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
професор кафедри міжнародного менеджменту,
к.е.н., доц.

ШАПОВАЛ А.В.
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
аспірант

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З КИТАЄМ

***Анотація.** В статті розглянуто розвиток та сучасне двостороннє торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм. Виявлено національні інтереси країн України та Китаю у двосторонньому торговельно-економічному співробітництві. Визначено перспективи, які пов'язані зі збільшенням обсягів взаємної торгівлі та диверсифікації напрямків співробітництва у товарному секторі та сфері послуг, та розробка на цій основі стратегічних напрямів реалізації двосторонніх зв'язків.*

Ключові слова: двостороннє торговельно-економічне співробітництво, перспективи, експорт, імпорт, Китай, Україна.

Гальперина Л.П., Шаповал А.В. Стратегические направления торгово-экономических отношений Украины с Китаем.

***Аннотация.** В статье рассмотрено развитие и современное двустороннее торгово-экономическое сотрудничество между Украиной и Китаем. Выявлены национальные интересы стран Украины и Китая в двустороннем торгово-экономическом сотрудничестве. Определены перспективы, связанные с увеличением объемов взаимной торговли и диверсификации направлений сотрудничества в товарном секторе и сфере услуг, и разработка на этой основе стратегических направлений реализации двусторонних связей.*

Ключевые слова: двустороннее торгово-экономическое сотрудничество, перспективы, экспорт, импорт, Китай, Украина.

Galperina L.P., Shapoval A.V. Strategic directions of the trade and economic relations of Ukraine and China.

***Annotation.** This paper deals with the development and current bilateral trade and economic cooperation between Ukraine and China. We found the national interests of Ukraine and China in bilateral trade and economic cooperation. The prospects that are associated with an increase in the volume of bilateral trade and diversification of the cooperation in the commodity sector and the service sector, and the development of the basis of the strategic directions of bilateral ties.*

Key words: bilateral trade and economic cooperation, prospects, exports, imports, China, Ukraine.

Постановка проблеми. З огляду на відкритість вітчизняної економіки загальносвітові тенденції мають значний вплив на ситуацію в нашій державі, у т.ч. через зовнішньоторговельну сферу. Погіршення кон'юнктури світових товарних ринків за умов глобального економічного спаду призвело до скорочення темпів зростання експорту та погіршення стану платіжного балансу країни. Ситуація ускладнюється тим, що в структурі вітчизняного експорту домінує сировинна, низькотехнологічна продукція з невисоким рівнем доданої вартості, конкурентні переваги якої на світових ринках, передусім, пов'язані з ціновим фактором.

Крім того, на традиційних для вітчизняної продукції ринках панує жорстка конкуренція, а цінові переваги можуть дуже швидко переходити до інших країн, особливо у разі застосування різного роду обмежувальних заходів. Водночас вкрай незачисними є поставки української продукції на високодинамічні ринки (у тому числі Китаю), які визначають перспективи розвитку світової економіки.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблематика двостороннього торговельно-економічного співробітництва України досліджувалась у працях багатьох вітчизняних науковців відмітимо, зокрема роботи А. Філіпенка [1], І. Бураківського [2], Д. Лук'яненка [3], А. Поручника [4] та ін. Активізація інтеграційних процесів обумовила появу зарубіжних досліджень з проблематики перспектив двостороннього торговельно-економічного співробітництва між Китайською народною Республікою (КНР) і Україною науковцями цих країн. Зокрема співробітництво між Україною та Китаєм досліджує З. Макогін [5], М. Алексієнко [6], А. Голиков, Н. Казакова, Шуан Ли [7], Лі Лань та ін. [8].

Разом з тим, перспективи двостороннього українсько-китайського торговельно-економічного співробітництва не отримали належного висвітлення, що обумовило цілі статті.

Цілі статті: дослідження торговельно-економічних аспектів відносин України з КНР та розробка на цій основі стратегічних напрямів реалізації двосторонніх торговельно-економічних зв'язків.

Наявність диспропорцій у структурі зовнішньої торгівлі України спричиняє втрату потенційної продуктивності національних факторів виробництва та зростання негативного сальдо зовнішньої торгівлі. Поглиблення несприятливих тенденцій у зовнішньоторговельній сфері (від'ємне торговельне сальдо, збільшення сировинної складової в структурі експорту, зростання розриву між експортоспроможністю та імпортоємністю) зумовлюють необхідність підвищення уваги української сторони до питання розвитку експортного потенціалу, як основного джерела валютних надходжень в умовах звуження внутрішнього платоспроможного попиту на продукцію українських товаровиробників (значна частина ВВП України забезпечується за рахунок експортних операцій).

Про зростання ролі країн Східної та Південно-Східної Азії у реалізації зовнішньоторговельної політики України свідчить зростання долі товарообігу з цими країнами у зовнішньоторговельному балансі. Зокрема, якщо у 2006 році вона становила 9,4 %, то у 2011 році на торгівлю з країнами Східної та Південно-Східної Азії припадало 12 % загального обсягу торгівлі товарами. Зазначена тенденція продовжилась і у 2012 році, коли частка товарообігу з цими країнами у зовнішньоторговельному балансі становила вже 14 %, що дає підстави прогнозувати подальше зростання товарообігу України з цими країнами. При цьому частка торговельного обороту з Китаєм за цей період зросла майже у 2,5 рази. За результатами аналізу даних Державної служби статистики України основними торговельними партнерами України серед країн Східної та Південно-Східної Азії є Китайська Народна Республіка та Республіка Індія, обсяги торгівлі з якими у 2012 році становили у відсотковому співвідношенні до країн Східної та Південно-Східної Азії – 64 %.

Основними торговельними партнерами України по експорту товарів серед країн Східної та Південно-Східної Азії, обсяги якого у зовнішньоторговельному балансі України з країнами світу становили у 2011 році 10 % (09.2013 – 10 %) є Республіка, Індія та Китайська Народна Республіка у відсотковому співвідношенні до країн Східної та Південно-Східної Азії – 64,4%, а також Індонезія, Республіка Корея, Таїланд, Сінгапур, Пакистан, Малайзія, Японія, Тайвань та В'єтнам, обсяги експорту до яких становили – 33 % (за даними [9]).

Основними торговельними партнерами України по імпорту товарів серед країн Східної та Південно-Східної Азії, обсяги якого у зовнішньоторговельному балансі України з країнами світу становили у 2011 році 13 % (2012 – 17 %) є Китайська Народна Республіка, Республіка Корея, Японія обсяги імпорту з яких у 2011 році становили у відсотковому співвідношенні до країн Східної та Південно-Східної Азії – 77,1%, а також Республіка Індія, Індонезія, Малайзія, Таїланд, Тайвань та В'єтнам, обсяги імпорту з яких у 2011 році у відсотковому співвідношенні – 20,4%.

За результатами аналізу даних Державної служби статистики України спостерігається тенденція до поступового відновлення обсягів торгівлі України з країнами світу до показників 2008 року (світової фінансової кризи). Світова фінансова криза негативно позначилася на торгівлі з країнами Східної та Південно-Східної Азії, однак уже за результатами 2011 року показники обсягів торгівлі перевершили показники 2008 року (табл. 1).

Таблиця 1

Зовнішньоторгівельне сальдо України з країнами Східної та Південно-Східної Азії (2006-09.2012 рр.)

млн. дол. США

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
З країнами світу	-6666,8	-11421,9	-18531,9	-5732,7	-9309,4	-14197,1	-15848,3
З країнами Азії	2063,9	1423,3	-42,4	5590,9	3698,8	4472,2	544,1
З країнами Східної та Південно-Східної Азії	-2386,9	-4755,5	-8494,1	43,1	-3241,9	-4160,2	-5325,0*
Китай	-1765,5	-2875,4	-5054,0	-1299,9	-3383,8	-4087,9	-4360,7*

*За 9 міс. 2012 р.

Джерело: складено за даними [9].

Причому, від'ємне сальдо торговельного балансу зростає пропорційно до зростання показників збільшення обсягів торгівлі, що спричинено стрімким збільшенням імпорту товарів в Україну КНР. Внаслідок ввозу в Україну китайських товарів від'ємне сальдо з КНР у 2011 році становило 4 млрд. дол. США.

Як засвідчують данні, головною ознакою торгівлі з країнами регіону як у попередні роки, так і у 2012 році є продовження тенденції збільшення як експорту так і імпорту на фоні збільшення показника негативного сальдо торгівельного балансу України.

При цьому в торговельно-економічних стосунках нашої держави з КНР спостерігалось поступове збільшення обсягів вітчизняного експорту товарів, а динаміка його зростання перевищувала аналогічний загальний показник у торгівлі з іншими країнами Азії, чому сприяло випереджальне нарощування обсягів експорту. У структурі імпорту доцільно окремо підкреслити тенденцію 2011 року до збільшення нашою державою закупівель високотехнологічної продукції, основу якої складають енергетичне обладнання, електричні машини та засоби наземного транспорту, що може свідчити про можливість перетворення нашої держави за умов збереження впливу відповідного тренду у період 2012-2015 рр. із експортера цієї номенклатури товарної продукції в її імпортера.

Визначальний вплив на формування сучасних економічних трансформацій у рамках відповідних субрегіонів Азії зберігатиметься за КНР, Японією та Індією. Частка ВВП КНР у світовій економіці до 2020 р. зросте до 20 %, що зробить Китай найбільшою економікою світу. Відповідна частка Індії збільшиться до 7 %, і за цим показником країна вийде на третє місце у світі, випередивши Японію. За сумарним показником частка трьох найбільших азіатських економік (китайської, індійської та японської) у період до 2020 р. прогнозується на рівні 32 % світового ВВП, при цьому загальна частка Азії зросте до понад 40 % світового ВВП.

Водночас, оскільки за результатами 2012 року в економіках країн провідної трійки сформувались тренди, які вказують на зниження у 2013 році динаміки зростання ВВП Китаю.

Обмеження впливу експорту у 2012 році на економіку КНР (очікується зниження на 0,3 %) на темпи економічного зростання. При цьому у рамках забезпечення підтримки зовнішньоторговельної політики китайська сторона спрямовуватиме зусилля на створення більш сприятливих умов для імпорту енергоносіїв й інших сировинних ресурсів, передових технологій та устаткування, а також ключових комплектуючих, запчастин і споживчих товарів;

Сприятливим для України чинником також буде те, що на сьогодні РФ (як основний конкурент України), за свідченням китайської сторони, не має чіткої стратегії діяльності в Азії, що звужує її експортні можливості й фактично обмежує розвиток взаємодії з країнами-членами організації Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва.

Водночас у загальному рейтингу торговельних партнерів України в Азії Китай не лише входить до першої 10 за показником експорту, але і серед лідерів (3 місце), у той час як Індія посідає 2 місце, а Індонезія 10 місце (табл. 2).

Таблиця 2

**Зовнішня торгівля України товарами з країнами
Північно-Східної, Південно-Східної та Південної Азії у 2011 р.**

Рейтинг 2011 р. серед країн субрегіону			Країна	Експорт		Імпорт		Товарообіг, млн дол.	Сальдо торгівлі, млн дол.	У % до товарообігу з країнами субрегіону
Експорт	Імпорт	Сальдо торгівлі		вартість, млн дол.	у % до 2010 р.	вартість, млн дол.	у % до 2010 р.			
1	1	6	Китай	2180,03	165,59	6267,97	133,3	8448,01	-4087,94	72,11
2	2	4	Корея	467,58	93,89	1235,96	157,24	1703,54	-768,38	14,54
3	3	5	Японія	152,52	145,53	1014,14	126,5	1166,67	-861,62	9,96
4	4	3	Тайвань	129,18	161,38	214,62	151,9	343,8	-85,44	2,93
5	5	1	Монголія	45,27	136,02	4,9	43,95	50,17	40,37	0,43
6	6	2	КНДР	3,32	122,4	0,63	25,22	3,94	2,69	0,03
Північно-Східна Азія				2977,90		8738,23		11716,13	-5760,02	100,00

Джерело: складено за даними [9].

Імпорт товарів та послуг зріс на 6,3% (товарів - на 6,8%). Відносно помірні темпи приросту, переважно, обумовлено зниженням поставок мінеральних продуктів на 5% через зменшення фізичних обсягів імпорту природного газу в умовах зростання середньої ціни. Найбільші темпи зростання в імпорті товарів спостерігалися у машинобудуванні (на 19%), агропромисловому комплексі (на 15,9%) та хімічній промисловості (на 1,7%). Найбільша питома вага у загальному обсязі імпорту товарів припадає на мінеральні продукти (31%), продукцію машинобудування (24,8%), хімічну промисловість (14,7%) та агропромисловий комплекс (8%). У 2012 році було зафіксовано від'ємне сальдо торгівлі товарами та послугами.

За оцінками експертів Світового банку, недостатня увага української сторони до питання належного організаційно-правового та інституційного забезпечення функціонування зовнішньоторговельної сфери призводить до надмірного зростання витрат бізнесу, пов'язаних із проведенням експортно-імпортних операцій, що негативно позначається на кінцевій вартості товарів та знижує їхню конкурентоспроможність на міжнародних ринках. Домінуюча роль міжнародної торгівлі у забезпеченні економічного зростання нашої держави обумовлює необхідність реалізації комплексної стратегії з її підтримки на національному та міжнародному рівнях. При цьому особливої уваги заслуговує питання визначення пріоритетних напрямів розвитку торговельно-економічних відносин, оптимізації зовнішньоторговельного режиму та підвищення захищеності національних товаровиробників на зовнішніх ринках, у т.ч. з огляду на членство України у СОТ.

На підставі аналізу перспектив розвитку двосторонніх торговельно-економічних відносин Китаєм вважається за необхідне опрацювати комплексну стратегію диверсифікації експортно-імпортних операцій з метою зниження залежності у зовнішньоторговельній сфері від ЄС і РФ та покращення ситуації з торговельним балансом та вивчити доцільність поглиблення відносин з окремими країнами, зокрема з Китаєм.

Складна внутрішня економічна ситуація в Україні та відсутність системності та цілісності її зовнішньоекономічної діяльності породжує чинники, що обмежують можливості реалізації інтересів в регіоні Східної та Південно-Східної Азії, до яких можна віднести наступні.

Значною мірою обмежують можливості українських підприємств щодо участі у тендерах на території Індії, а також при виконанні ними контрактних зобов'язань, фінансові труднощі, пов'язані з отриманням банківських гарантій, банківських документів фінансового покриття та страхування, їхнім підтвердженням в місцевих банківських установах. Неврегульованість відносин між банківсько-фінансовими установами України та Індії (окрім Ексімбанків двох країн) ускладнює і здорожує взаєморозрахунки між українськими та індійськими партнерами.

Актуальним питанням двостороннього торговельно-економічного співробітництва між Україною та Китайською Народною Республікою, на яке постійно посиляється Міністерство комерції КНР є питання отримання Україною безоплатної допомоги від Уряду КНР.

Представники Міністерства комерції КНР висловлюють стурбованість станом отримання Україною безоплатної допомоги від Уряду КНР. Зазначається, що з 1995 р. сума виділених китайською стороною коштів склала 252,9 млн. юанів, значна частина яких залишається неоформленою. Особливу увагу привертає стан проєктів, які пропонувались до реалізації українською стороною за рахунок безоплатної допомоги і робота за якими не набрала необхідної динаміки, а саме:

1) Проєкт закупівлі засобів та обладнання детектації в рамках підготовки до проведення в Україні ЄВРО-2012, згідно Угоди між Урядом України та Урядом КНР про надання безоплатної допомоги від 02.07.2009 р. у розмірі 25 млн. юанів;

2) Проєкт постачання комп'ютерного обладнання навчальним закладам України, згідно Угоди між Урядом України та Урядом КНР щодо надання безоплатної допомоги від 14.10.2003 р. у розмірі 10 млн. юанів;

3) Проєкт постачання обладнання для усунення наслідків аварії на ЧАЕС, згідно Угоди між Урядом України та Урядом КНР про надання безоплатної допомоги від 25.04.2006 р. (цільова допомога у зв'язку з 20-ю річницею аварії на ЧАЕС у розмірі 10 млн. юанів).

Фактором, що шкодить репутації українського бізнесу в Китаї є періодичне недотримання окремими вітчизняними підприємствами термінів виконання контрактних зобов'язань.

Також, серед проблемних питань двостороннього співробітництва виникають проблеми окремо взятих підприємств України з іноземними партнерами, репутація яких під сумнівом.

Стратегічні пріоритети України у торговельно-економічних відносинах з КНР.

У цілому до ключових національних інтересів України в сфері торговельно-економічного співробітництва з КНР можна віднести:

- диверсифікацію структури українського експорту та відновлення обсягів товарообігу (в першу чергу за рахунок збільшення українського експорту);
- залучення інвестицій з КНР з метою розвитку української економіки та формування позитивного іміджу держави серед країн регіону й активізації виробничо-інвестиційної співпраці.

З огляду на характер українських інтересів в КНР пріоритетом для розвитку договірно-правової бази має стати укладання угод, покликаних сприяти посиленню економічної взаємодії у торговельній (лібералізація торговельного режиму), інвестиційній (взаємний захист інвестицій) та податковій (уникнення подвійного оподаткування) сферах. Значна увага має бути приділена питанню участі українських підприємств у реалізації інфраструктурних проєктів на території азійських держав, що дозволить суттєво збільшити обсяги українського експорту і створить додаткові стимули для розвитку технологічного потенціалу нашої держави.

У середньостроковій перспективі відносини України з КНР мають значний потенціал розвитку, що дозволяє розглядати цей напрям зовнішньоекономічної діяльності України як пріоритетний. Водночас забезпечення сталого розвитку торговельно-економічного співробітництва з країнами цих субрегіонів потребує переосмислення існуючих неефективних механізмів співпраці й вироблення нових конструктивних підходів до цього важливого напрямку міжнародного співробітництва.

У рамках торговельно-економічних відносин України з КНР є виробничо-інвестиційна співпраця, зокрема, у формі залучення до економіки України прямих інвестицій та розвитку спільного виробництва (на території як нашої держави, так і іноземного партнера) із залученням українських технологій.

Основними статтями вітчизняного експорту до Китаю є продукція видобувної (руди, шлаки) та хімічної промисловості (87% від загального обсягу поставок до КНР). За таких умов актуальним є питання його диверсифікації, зокрема, за рахунок підвищення частки машинобудівної, ракетно-космічної, авіаційної, суднобудівної, ядерної, теплоенергетичної та сільськогосподарської продукції. На сьогодні для китайської сторони значний інтерес становить збільшення експорту зернових, цукру, м'ясної продукції та соняшникової олії при одночасному нарощуванні поставок в Україну сільгосптехніки (китайської якості).

Прогнозується, що на динаміку відносин позитивно впливатимуть досягнуті домовленості між КНР та Україною про обмін валютами для проведення торговельних операцій. Враховуючи статус стратегічного партнерства між Україною та КНР, з боку офіційного Пекіна існує зацікавленість у розвитку кредитно-інвестиційного співробітництва з нашою державою. Важливим фактором налагодження такого співробітництва має стати реалізація китайських інвестиційних проєктів в Україні, робота з яких активізувалася після візиту Президента України в КНР у вересні 2010 року.

Крім того, офіційний Пекін зацікавлений у розвитку кредитно-інвестиційного співробітництва з нашою державою та реалізації спільних проєктів у сфері енергетики, транспорту та розвитку інфраструктури. Водночас, практика інвестиційної співпраці з китайськими партнерами свідчить про те, що залучення відповідних інвестицій потребує забезпечення інвесторів з КНР гарантіями з боку Української держави.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Стратегічними напрямками реалізації двосторонніх торговельно-економічних зв'язків є :

– отримання масштабних китайських інвестицій для реалізації інфраструктурних проектів необхідно забезпечити створення таких умов сприяння як:

– створення «банку проектів», до якого входитимуть інвестиційні проекти (розвиток інфраструктури, реалізація проектів з енергозбереження, проекти в сільському господарстві тощо);

– підготовка інвестиційних проектів за вимогами світових стандартів або стандартів Китаю;

– розвиток міжбанківського співробітництва з метою визначення додаткових умов гарантування інвестицій на взаємовигідних умовах.

Особливу увагу слід приділити налагодженню персональних зв'язків з політичними лідерами, урядовцями, відомими науковцями, бізнесменами, журналістами, які отримали вищу освіту в Україні та позитивно ставляться до якомога активнішого розвитку співпраці між їхньою країною й нашою державою. Таке перспективне проукраїнське лобі існує в Китаї.

З метою забезпечення реалізації цих інтересів українській стороні доцільно під час двосторонніх зустрічей високого рівня демонструвати конструктивну позицію у питанні поглиблення торговельно-економічної співпраці з азіатськими державами та формулювання спільних цілей такої співпраці, зокрема планованих рівнів товарообороту. Отримання з боку країн офіційної підтримки прагнень України до поглиблення економічної взаємодії. У цьому контексті доцільно враховувати, що особливістю бізнес-культури азіатських держав є орієнтація приватного корпоративного сектора в зовнішньоекономічних зв'язках на політику уряду. З огляду на характер українських інтересів у перспективі інтересам України відповідає декларування зацікавленості в укладанні з окремими країнами угод про вільну торгівлю. Активізувати участь українських підприємств, в першу чергу державних, у конкурсах на спорудження окремих об'єктів інфраструктури та тендерах із державних закупівель в КНР. Залучення українських підприємств до реалізації інфраструктурних проектів на території азіатських держав має значний потенціал для розвитку економічної співпраці, оскільки такі проекти переважно пов'язані з експортом технологій, постачанням комплектуючих та матеріалів, подальшим експлуатаційним обслуговуванням, навчанням місцевих кадрів – сферами, що дають можливість суттєво збільшувати обсяги українського експорту і створюють стимули для розвитку технологічного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Філіпенко, А. С. Економічні стратегії України: Дискусія інтелектуалів / За ред. В. Резнікова. К.: Либідь, 2008.
2. Бураковський І. Оцінка потреб України у галузі сприяння міжнародній торгівлі. Вплив торговельної політики на людський розвиток / Бураковський І., Мовчан В. – К.: Регіональне бюро ПРООН для Європи та країн СНД, 2011. – 122 с.
3. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція: Монографія. – К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. – 220 с.
4. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі [Текст] : монографія / А. М. Поручник ; – К. : КНЕУ, 2008. – 352 с.
5. Алексієнко М.С. Механізм торгово-економічного співробітництва Китаю: тенденції та пріоритети / М.С.Алексієнко // Збірник наукових праць. Спецвипуск / Ін-т світової економіки і міжнар. відносин НАН України; відп. ред. В.Є.Новицький. – Ужгород : ІСЕМВ НАН України, 2008. – С. 100–105.
6. Макогін З. Я. Дослідження впливу надмірної експансії китайських товарів на український ринок / З. Я. Макогін // Економіка і держава. – 2011. – № 2. – С. 76-78.
7. Голиков А.П. Трансконтинентальний транспортний путь Китай-Європа: место и роль в нем Украины / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Шуан Ли. // Вісник економіки і промисловості. – Х.: УДАЗТ, 2008. – Вип. 22. – С.6-7.
8. The strategic choice of Chinese entrepreneurs / [2011]. - 12□2□469□449-466. – Пер. изд. : Стратегічний вибір китайських підприємств / голов. ред. Лі Лань. – Пекін, 2011.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Сайт Державної митної служби України (за 2006-2012 роки) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://arc.customs.gov.ua/dmsu/control/uk/index>.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2013